

COVID-19'UN TÜRK BANKACILIK VE FİNANS SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİLERİ, ALINABİLECEK ÖNLEMLER

Hicabi Ersoy¹ ORCID ID: 0000-0002-3573-1976

Ali Osman Gürbüz² ORCID ID: 0000-0003-0230-5839

Mefule Fındıkçı Erdoğan³ ORCID ID: 0000-0003-0150-0990

ÖZET

Bu çalışmada Covid-19 pandemisinin Türkiye’de ortaya çıktığı 11 Mart 2020 başlangıç alınarak bu tarihten sonraki 10 hafta ve önceki 10 haftaya ait haftalık bankacılık verileri incelenmiştir. Veriler arasındaki farklılıklar üzerinden, hastalıkla mücadeleye karşı uygulanan tedbirlerin bankacılık sektörü üzerine etkileri araştırılmıştır. Analiz Türk bankacılık sisteminde mevcut sektörler bazında, kamusal sermayeli, yabancı sermayeli, yerli özel sermayeli mevduat bankaları ve katılım bankaları esas alınarak yapılmıştır. Buna göre yerli özel ve kamusal sermayeli bankalar ile katılım bankaları, pandeminin reel kesim ve hane halkı üzerinde oluşabilecek olumsuz ekonomik etkilerinin artmaması için likidite sağlama, kredi kullandırma, kredilerin vadelerinin uzatılması ve takip oranlarının azaltılması şeklinde özetlenebilecek uygulamalar ile katkı sağlamıştır. Pandemi karşısında yapılan bu uygulamaların bankaların kar/zarar durumu, sermaye yeterliliği ve likiditesi üzerindeki etkileri daha sonraki dönemlerde farklı ilave analizler yapıldığında anlaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Covid-19, pandemi, bankacılık ve finans.*

THE EFFECTS OF COVID-19 ON TURKISH BANKING AND FINANCE SECTOR, MEASURES TO BE TAKEN

ABSTRACT

In this study, the Covid-19 pandemic emerged on this date, March 11, 2020 after the initial 10 weeks and weekly banking data of the previous 10 weeks in Turkey were examined. Through the differences between the data, the effects of the measures against the disease fight on the banking sector were investigated. The analysis was made on the basis of the existing sectors in the Turkish banking system based on publicly owned, foreign owned, domestic private deposit banks and participation banks. Accordingly, domestic private and publicly owned banks and participation banks have contributed with practices that can be summarized as providing liquidity, extending the maturities of loans and reducing follow-up rates in order not to increase the negative economic effects of the pandemic on the real sector and households. The effects of these practices against pandemic on banks' profit / loss status, capital adequacy and liquidity will be understood when different additional analyzes are made in later periods.

Key words: *Covid-19, pandemic, banking and finance.*

¹ Dr., *Finans ve Bankacılık Bölümü, İşletme Fakültesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, hersoy@ticaret.edu.tr*

² Prof. Dr., *Finans ve Bankacılık Bölümü, İşletme Fakültesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, ogurbuz@ticaret.edu.tr*

³ Doktora Öğr., *Finans Enstitüsü, İstanbul Ticaret Üniversitesi, mfindikci@ticaret.edu.tr*

I-GİRİŞ

Covid-19 Pandemisi'nin yol açtığı sorunların reel ekonomi ve finansal sistem üzerindeki etkilerinin neler olabileceği konusundaki tartışmaların uzun bir süre devam edeceği anlaşılmaktadır. Bu salgının yol açtığı zararın boyutlarının nereye kadar büyüyeceği henüz belirsizdir. Bu nedenle ülke yönetimleri ekonomilerindeki zararların boyutlarının tespiti ve bunların nasıl telafi edileceğinin hesaplarını yapmaya çalışmaktadırlar. Alınan ekonomik önlemlerin pandeminin halk sağlığına verdiği zarar bakımından etkili olup olmadığı başka bir tartışma konusudur. Bazı ülkeler önce Covid-19 virüsüne karşı toplumun doğal bağışıklık sağlaması yoluna gideceğini açıklamakla birlikte daha sonra bu ülkelerde de genele yaygın olarak kullanılan tıbbi ilaç dışı (non-pharmaceutical interventions-NPIs) tedavi önlemlerine dönüşmesi benimsenmiştir. Tıbbi ilaç tedavilerinin dışındaki, örneğin sokağa çıkma yasağı, sosyal mesafe uygulamaları, karantina, izolasyon vb. önlemler sosyal yaşamı ve ekonomiyi yavaşlatmak suretiyle topluma maliyet oluşturmaktadır. Bu sorunların gerçek anlamda çözülebilmesi için önümüzdeki dönemlerde bilimsel çalışmalar yapılmaya devam edilecektir. Tarihte daha önce ortaya çıkan benzer olaylardan yola çıkılarak bugünden bazı öngörülerde bulunabilmesi de mümkündür. Bu amaçla 1918 yılında oluşan İspanyol Gribi olarak bilinen salgının ekonomik etkilerinin şimdiki Covid-19 salgını ile karşılaştırılması yararlı olabilir. Bu nedenle çalışmamızın içeriğinde bu konuda kısa bilgi verilmiştir.

II-TEORİK ÇERÇEVE, LİTERATÜR ARAŞTIRMASI, SEKTÖR BİLGİLERİ

Bilindiği gibi ilk Covid-19 vakası Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019'da görülmüştür. Hastalığa neden olan virüs "2019-nCov" olarak adlandırılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 11 Şubat'ta koronavirüs kaynaklı hastalığa **Covid-19** adını vermiştir. Daha sonra küresel salgın anlamına gelen "pandemi" olarak ilan edilmiştir. Türkiye'de ise ilk Covid-19 vakası 11.03.2020 tarihinde ilk ölüm 15.03.2020 tarihinde tespit edilmiş, devamında ise izolasyon, karantina, sokağa çıkma yasağı vb. ilaç dışı önlemler alınmaya başlamış ve halen bu önlemler çeşitli şekillerde devam etmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı). Çalışmanın bu bölümünde, teorik çerçeve, literatür araştırması ve Türk bankacılık sektörüne ait bazı temel veriler hakkında bilgi verilecektir.

A- Teorik Çerçeve

Beklenmeyen ve küresel ölçekte aniden ortaya çıkan bu salgın tüm ülkeler ve dolayısıyla ülkemiz için ekonomik tehdit oluşturmuştur. Finansal sistemler de Covid-19 pandemisinin etkileri sonucunda belki de bugüne kadar gelmiş geçmiş en büyük sınavı vereceklerdir.

Covid-19 salgını arz ve talep üzerinde muhtelif etkiler oluşturacaktır. Örneğin artan ölüm oranları, hastalığın bulaşma endişesi, sokağa çıkma yasakları-kısıtlamaları gibi faktörler arz yönünde işgücünün çalışmasını olumsuz etkileyecektir. Buna ilaveten salgın genel

normal aktivitenin de azalmasına yol açmaktadır. Örneğin insanların yoğun bulunduğu yerlere getirilen kısıtlamalar bazı iş kollarının kapanması ile sonuçlanacaktır. Sosyal aktivitenin kısıtlanması da hizmet ve imalat sektörünün birçok alanında daralmaya yol açacaktır. Talep yönünde ise örneğin hane halkı tüketimlerini azaltma yoluna gidecektir. Geleceğe yönelik belirsizlikten kaynaklanan işsiz kalma ve gelirini kaybetme kaygısı, özellikle dayanıklı tüketim malları için talep düşüşüne yol açacaktır. Yine talep yönünden geleceğe yönelik belirsizlikler ilgili alanlarda yatırımların azalmasına yol açacaktır.

Bankacılık sektörü ise hem talep yönünden hem de üretim kapasitesinin artırılabilmesi için kritik öneme sahiptir. Pandeminin geçici olduğu kabul edilecek olursa likidite ihtiyacının artması beklenecek ve bu likiditeyi ancak sağlıklı bir bankacılık sistemi sağlayabilecektir. Fakat şok nedeniyle kredilerin yaygın şekilde ödenmeme eğilimine girmesi durumunda bankalar ve kredilendirme süreçleri sıkıntıya düşebilecektir. Burada bankaların kayıplarının artması yeni kredilerin verilip verilmemesinin önemli bir göstergesini oluşturacaktır. Ekonomik yavaşlamanın kalıcı olması durumunun ise kredi arzının kısılmasının ötesinde, reel sektörün ve hane halkının kredi talep etmemesi ile sonuçlanması mümkün bulunmaktadır.

Ekonomik ve sosyal sorunların boyutları hakkında şimdiden rakamsal bir değerlendirme imkânı bulunmayıp ileriki dönemlerde ortaya çıkacaktır. Fakat mevcut literatür incelendiğinde pandemik salgınlara karşı ilaç dışı tedavilerin uygulanması gerekliliği konusunda bir tartışma bulunmamaktadır. Hatta sağlık ve ölüm oranları bakımından ‘ne kadar fazla tedbir o kadar güvenlik’ denilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır. Fakat alınan tedbirlerin süre bakımından uzunluğu ölçüsünde ekonomiye olumsuz etkilerinin arttığı konusunda da bir tartışma bulunmamaktadır. O zaman burada üzerinde durulması gereken husus topluma ve bireylere yüklenen zararın ne şekilde azaltılabileceği veya daha da artmasının nasıl önlenebileceğidir.

Dışsal şokların ekonomik aktiviteyi düşürmesi ve ortaya çıkardığı aşırı riskten kaçınma güdüsünün finansal kuruluşları kredi pozisyonlarını revize etmeye ve fiyatlama politikalarını değiştirmeye zorladığı bilinmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı Covid-19 virüsünün bankacılık ve finans sektörü açısından olası etkilerinin araştırılması ve alınması gereken önlem ve önerilerin ortaya konulmasıdır.

Önümüzdeki dönemlerde düşük büyüme oranları ve artan riskler nedeniyle kredilendirme süreçlerinin bozulması şaşırtıcı olmayacaktır. Bu bozulma iki türlü kendisini gösterebilir: a) mevcut kredi stokunu oluşturan borçlularının borçlarını ödeyememeleri, b) bankaların yeni kredi verilmesi konusunda aşırı tutucu davranmaları. Fakat 2008 küresel ekonomik krizinin ardından G20 reformları sayesinde küresel finansal sistemin reel ekonomiye fon sağlama konusunda daha duyarlı hale geldiği de bilinmektedir (<https://www.fsb.org/2020/04/covid-19-pandemic-financial-stability-implications-and-policy-measures-taken/>). Diğer taraftan Türk Bankacılık Sisteminin düzenleme denetleme süreçleri 2000 ve 2001 krizlerinden itibaren Basel Komitesi düzenlemeleri

kapsamında sürdürülmektedir. Bu çerçevede sermaye yeterliliği ve aktif kalitesi itibarıyla risklere karşı dirençli bir seyir izlenmektedir.

Bununla birlikte bir taraftan artan riskler nedeniyle oluşan kırılğanlıklar, diğer taraftan reel sektöre ihtiyaç duyulan fonların temini noktasında regülatörler tarafından gerekli düzenlemelerin yapılması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Finansal sisteme bankacılık sektörünün hâkim olduğu Türkiye gibi ülkelerde reel kesimin yanı sıra bankacılık sektörünün desteklenmesi için de gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Böyle durumlarda akla ilk olarak finansal kuruluşlara Merkez Bankası tarafından likidite desteği sağlanması gelmektedir. Bununla birlikte pandeminin finansal sisteme etkilerinin büyüklüğü ve ne kadar süreceği konusunun henüz bilinmiyor olması yapılacak desteklerin kapsamı ve büyüklüğü konusunu şimdilik belirsiz kılmaktadır. Fakat her koşulda finansal sistemin şoklara karşı direncini kaybetmeden reel ekonomiyi fonlayabilmesi için;

- ✓ Finansal kuruluşların fon aktarabilecek güçleri,
- ✓ Finansal kuruluşların finansal risklerini yönetme becerileri,
- ✓ Özellikle gelişmekte olan ülkelerin uluslararası fonlara erişebilme imkânı

ön plana çıkan faktörlerdir.

2020 Covid-19 Pandemisi'nin şirketlerin finansmanı açısından etkileri ise bir başka çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

B-Literatür Araştırması

1918 Gribi Pandemisi Ocak 1918'den Aralık 1922'ye kadar devam etmiştir. Tahminlere göre o zamanki dünya nüfusunun üçte birine tekabül eden yaklaşık 500 milyon kişi bu virüsten enfekte olmuştur. Dünya genelinde yaklaşık olarak 50 milyon kişi yaşamını yitirmiş olup bu ölümlerin 550-675 bin civarındaki kısmı ABD'de gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle Amerika nüfusunun onbinde 66'sı o dönemde bu pandemi nedeniyle ölmüş, 18-44 yaşları arasındaki sağlıklı ve genç nüfus için ölüm oranları yüksek seyretmiştir (Brainerd ve Siegler, 2003).

Salgın üç dalga halinde seyretmiştir. İlk dalga 1918 ilkbaharında, ikinci 1918 sonbaharında, üçüncü dalga ise 1918 kışı ve 1919 ilkbaharında gelmiştir. Pandemi 1918 sonbaharındaki ikinci dalgada zirve yapmıştır. En yüksek ölüm oranları bu ikinci dalga esnasında gerçekleşmiştir. ABD'deki ölüm oranları bölgeler arasında önemli farklılıklar göstermekle birlikte güncel araştırmalarda dağılımın tesadüfi olduğu yönünde bulgular da vardır (Brainerd ve Siegler, 2003).

1918 Gribindeki önlemler birçok açıdan bugünkü durum ile benzerlikler göstermekle birlikte mecburi olmayan sektörlerdeki işyerlerinin kapatılmasını içermemektedir. Nihayetinde tüm büyük şehirlerde sosyal mesafe uygulaması, izolasyon ve toplu hijyen gibi ilaç dışı yöntemler teşvik edilmiştir. Bununla birlikte önlemlerin alınma hızı ve uygulanma ciddiyeti bakımından şehirler ve bölgeler arasında farklılıklar olmuştur. 1918 Grip salgını konusundaki epidemiyolojide ilaç tedavisi dışındaki tedbirlerin ölüm oranlarının zirve yapmaması için önemli katkı yaptığı, aşırı ölümlere sebebiyet vermesinin önlenmesiyle toplam ölüm oranlarında da daha ılımlı bir yarar sağladığı görülmektedir (Bootsma ve Ferguson, 2007; Markel ve diğ. , 2007; Hatchett ve diğ. , 2007).

1918 Grip Salgınının ABD’de kısa dönemdeki ekonomik etkileri ve ilaç dışı önlemlerin sonuçları hakkında yeterince bulgu yoktur. Garret (2008)’de yerel gazetelerdeki raporlara göre ekonominin birçok işkolunun pandemiden ciddi ölçülerde olumsuz etkilendiği ortaya konulmuştur. Garret (2009)’da ise grip salgınından daha fazla etkilenen bölgelerde yaşanan işgücü kaybına bağlı olarak ücretlerde sınırlı bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Barro ve diğ. (2020), farklı ülkelere ait veriler üzerinde yaptığı çalışmada 1918 pandemisinin yüksek ölüm oranları nedeniyle GSMH’ları %6-8 civarında azalttığını ortaya koymuştur. Eichenbaum ve diğ. (2020), epidemiyoloji ve ekonomik kararlar arasındaki etkileşimi inceleyen teorik bir model geliştirmişlerdir. Çalışma, hastalığın yayılma riski nedeniyle toplumun çalışmalarını ve tüketimi kısma eğiliminin toplam ölüm sayısındaki azalmadan anlaşılacağı üzere salgının şiddetini azalttığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın bulgularına göre ölüm oranlarının düşürülmesi karşılığında ekonomik aktivite daralmaktadır. 1918 Gribinin uzun vadedeki etkileri konusunda da çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Brainerd ve Siegler (2003), pandemi nedeniyle yüksek ölüm oranları gerçekleşen şehirlerin pandemi sonrası uzun vadede, 1919-1929 döneminde daha güçlü milli gelir büyümesi gerçekleştirdiklerini ortaya koymuştur. Brainerd ve Siegler (2003), bu bulgunun işgücünün sermayeye oranının düştüğü büyüme modelleriyle uyumlu olduğunu, pandemi nedeniyle düşen ekonomik aktivitenin toparlanmasında da geçerli olacağını ortaya atmıştır. Guimbeau ve diğ. (2019) ise tersine Brezilya’nın Sao Paolo şehrinde pandemiyin sağlık ve üretkenlik konusunda 1918 yılından sonra uzun dönemde negatif etkisinin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Correia, Luck, ve Verner (2020)’in çalışmasının ampirik bulguları ise tıbbi tedavi dışı önlemlerin hızla uygulanması halinde uzun vadeden ziyade orta vadede ekonomi yavaşlamaksızın ölüm oranlarının düşürülebilmesinin mümkün olabileceği üzerinedir.

1918 gribi ile 2020 Covid-19 pandemisinin etkilerinin uzun vade yerine kısa dönem karşılaştırmalı analizinin yapıldığı Correia, Luck ve Verner (2020)’e ait güncel çalışma hakkında aşağıda kısa bilgi verilmesi yararlı görülmüştür. Correia, Luck ve Verner (2020) 1918 Gribi ile 2020 Covid-19 pandemisinin ekonomik etkilerini araştırmışlar, bu kapsamda ABD eyaletleri ve şehirleri için karşılaştırmalar yapmışlardır. Buna göre 1918 Gribi ekonomik aktivite üzerinde aniden oluşan ve kalıcı hale gelen bir düşüşe yol açmıştır. Özellikle imalat sektörü, dayanıklı tüketim malları ve bankacılık sektörünün aktifleri üzerinde pandemiyin hem arz hem de talep yönünden negatif etkisi büyük

olmuştur. Tıbbi ilaç tedavisi dışındaki tedbirlerin hızlı ve kararlı şekilde uygulandığı şehirlerin ekonomilerinin daha kötü etkilenmediği anlaşılmıştır. İmalat sektörü faaliyetleri ile bankacılık sektörü aktifleri dikkate alınacak olursa önlemlerin daha yoğun ve kararlı uygulandığı şehirlerde pandemi sonrası ekonomik performansın iyiye gittiği gözlemlenmiştir(Correia, Luck ve Verner, 2020).

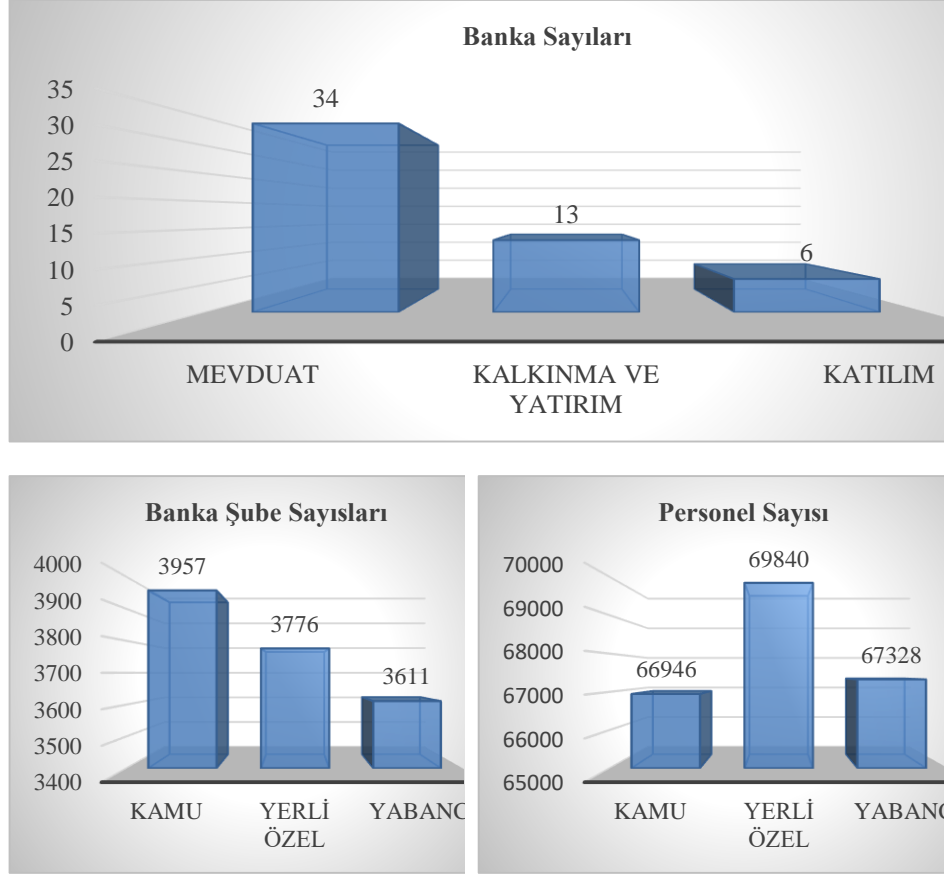
Sonuç olarak pandemilerin ekonomik ülkelerin aktivitelerini kesintiye uğrattığı açıktır. Bununla birlikte zamanında alınan önlemler ekonomik sorunların azalmasını sağlamaktadır. Tıbbi ilaç tedavisi dışındaki uygulamaların ölüm oranlarını azaltmasının yanı sıra ekonomik yararları da olabilecektir. Fakat Corraera, Luck ve Verner (2020)'ın çalışmalarının sonuçları ABD'deki 30 eyaletteki 43-66 şehre ait verilerle sınırlıdır. Bununla birlikte 1918 sonrası verileri İkinci Dünya Savaşı sonrasına denk gelmesi nedeniyle olağan şartları yansıtmamaktadır.

Bu kapsamda 1918 Gribi'nden günümüz Covid-19 pandemisi ile ilgili olarak çıkarılacak önemli dersler bulunabilir. 1918 Gribi'nin genç çalışan nüfus üzerinde ölümcül etkisi çok daha yüksek seviyede olduğu için Covid-19 pandemisinin ekonomik ve sosyal açıdan olumsuz etkilerinin daha düşük düzeyde gerçekleşeceği tahmin edilebilir. Günümüz modern yaşamında mevcut karmaşık küresel tedarik zincirlerinin sağladığı imkanlar ile iletişim teknolojisindeki gelişmeler de (bu çalışmada dikkate alınmamakla birlikte) Covid-19'un etkilerinin anlaşılmasında önemli faktörlerdendir.

C-Temel Türk Bankacılık Sektörü Bilgileri

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Temel Göstergeler Raporuna göre Türk bankacılık sektörü hakkında bilgilere aşağıda yer verilmiştir(BDDK, 2020).

Buna göre Mart 2020 itibarıyla sektörde 34 mevduat bankası, 13 kalkınma ve yatırım bankası, 6 katılım bankası olmak üzere toplam 53 banka faaliyet göstermektedir. Mart 2020 itibarıyla toplam şube sayısı 11.344, toplam çalışan sayısı 204.114 kişidir. Bankacılık sektörünün bir önceki çeyreğe göre şube sayısı 29 adet, personel sayısı 512 kişi azalmıştır.

Şekil 1. Banka, Şube ve Personel Sayıları

Kaynak: BDDK

Bankacılık sektörüne ait seçilmiş bazı bilanço kalemleri ise aşağıda tablo halinde yer almaktadır. Aktif büyüklüğünün Mart 2020 döneminde 2019 yılına göre %8,5 artarak 4.873 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir. Aktifler içerisinde 2.897 milyar TL ile krediler %59,45'lik en yüksek orana sahiptir. Pasifler içerisinde ise mevduat 2.796 milyar TL ile %57,37'lik en büyük paya sahiptir.

Tablo 1. Bankacılık Sektörüne ilişkin Bilanço Değerleri, Mart 2020

	Tutar (Milyar TL)	Yüzde Değişim % Bir Önceki Yıl Sonu
VARLIKLAR		
Nakit ve Nakit Benzeri Kalemler	460	2,2
Zorunlu Karşılıklar	193	-0,1
Krediler	2.897	9,1
Takipteki Alacaklar(Brüt)	152	0,5
Menkul Değerler	748	13,2
Diğer Aktifler	575	8,4
Toplam Aktifler	4.873	8,5
YÜKÜMLÜLÜKLER		
Mevduat	2.796	8,9
Bankalara Borçlar	561	5,1
Repo İşlemleri	194	26,1
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	210	8,6
Özkaynaklar	500	1,6
Diğer Yükümlülükler	612	11
Toplam Yükümlülükler	4.873	8,5

Kaynak: BDDK

III-VERİ SETİ, ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ANALİZ

A-Veri Seti

Bu bölümde hastalığın bankacılık sektörü üzerine mevcut ve olası etkilerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından ilan edilen haftalık bankacılık verileri kullanılmıştır. Hastalığın Türkiye’de ortaya çıktığı 11 Mart 2020 başlangıç alınarak bu tarihten sonraki 10 hafta ve önceki 10 haftaya ait veriler incelenmiştir.

Çalışmada kullanılan bazı temel bankacılık verileri aşağıda sıralanmıştır.

- ✓ Kredi Verileri: (Toplam Krediler, Tüketici Kredileri ve Bireysel Kredi Kartları, Tüketici Kredileri, Konut, Taşıt İhtiyaç, Bireysel Kredi Kartları, Ticari ve Diğer Krediler, Taksitli Tic. Krd. ve Kurumsal Kredi Kartları, Taksitli Ticari Krediler, KOBİ Kredileri)
- ✓ Takipteki Kredi Verileri: (Toplam Takipteki Alacaklar, Tüketici Kredileri ve Bireysel Kredi Kartları, Tüketici Kredileri, Konut, Taşıt, İhtiyaç, Bireysel Kredi

- Kartları, Ticari ve Diğer Krediler, Taksitli Ticari Krd., Kurumsal Kredi Kartları, KOBİ Kredileri)
- ✓ Menkul Kıymet Verileri: (Toplam Menkul Değerler, Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ., a) Kamu Borçlanma Senetleri, b) Diğer Menkul Değerler, GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yan. Menk. Değ., a) Kamu Borçlanma Senetleri, b) Diğer Menkul Değerler, İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menkul Değerler, a) Kamu Borçlanma Senetleri, b) Diğer Menkul Değerler, Repo İşlemine Konu Menkul Değerler (Bilgi), Teminata Verilen Menkul Değerler (Bilgi), Eurobondlar)
 - ✓ Mevduat Verileri: (Toplam Mevduat ve Katılım Fonu, Gerçek Kişiler Mevduatı; Toplam-Vadeli-Vadesiz, Ticari Kuruluşlar Mevduatı; Toplam-Vadeli-Vadesiz, Resmî ve Diğer Kuruluşlar Mevduatı; Toplam-Vadeli-Vadesiz, Sigortaya Tabi Mevduat)
 - ✓ Yabancı Para Pozisyonu: (Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu; a) Bilanço İçi Varlıklar, b) Bilanço İçi Yükümlülükler, Bilanço Dışı Yabancı Para Pozisyonu; a) Bilanço Dışı Varlıklar, b) Bilanço Dışı Yükümlülükler, Yabancı Para Net Genel Pozisyonu, Yasal Özkaynak, Döviz Endekli Varlıklar, Döviz Endeksli Yükümlülükler)

B-Yöntem

Hastalığın ortaya çıkmadan önceki ve sonraki dönemlere ait veriler arasındaki farklılıklar üzerinden, hastalıkla mücadeleye karşı uygulanan tedbirlerin bankacılık sektörü üzerine etkileri istatistiksel yöntemler ile araştırılmıştır. Analiz Türk bankacılık sisteminde mevcut sektörler bazında, kamusal sermayeli, yabancı sermayeli, yerli özel sermayeli mevduat bankaları ve katılım bankaları esas alınarak yapılmıştır.

İki bağımlı (eşleştirilmiş) grup arasındaki farklılıkların analizinde parametrik testlerden iki grubun ortalamalarının karşılaştırıldığı t-testi gerekmektedir. Ancak öncelikle verilerin normal dağılıp dağılmadığını anlamak amacıyla küçük gruplar için önerilen Kolmogrov-Smirnov normallik testi uygulanmış ve test sonucunda p değerleri 0,05'den büyük çıktığı için serilerin normal dağıldığına karar verilmiştir. Eşleştirilmiş t testi, normal dağılım özelliği gösteren bir dağılımda iki bağımlı grup ortalamalarını karşılaştırmak amacıyla kullanılan parametrik bir yöntemdir.

C-Analiz Sonuçları

Mevcut çalışmalar pandemik salgınlarda sokağa çıkma kısıtlamaları, sosyal mesafe uygulamaları, izolasyon, kalabalık alanların topluma kapatılması gibi uygulamaların sıkı uygulandığında pandeminin ölüm oranları üzerindeki etkisinin daha düşük olduğunu, yanı sıra orta ve uzun vadede olumsuz ekonomik etkilerinin kısa döneme göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Bankacılık sektörü ekonominin düşüş döneminde kredi kayıpları nedeniyle likiditesini yitirmemesi halinde yükseliş dönemlerinde oluşacak nakit

ihtiyacını karşılayabilmek için kritik önem taşımaktadır. Pandemi ve diğer nedenlerle bankacılık sisteminin likiditesini kaybetmesi durumunda ise merkez bankalarının eksik likiditenin telafisi amacıyla bankalara destek sağlaması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Hastalığın Türkiye’de ortaya çıktığı 11 Mart 2020 başlangıç alınarak bu tarihten sonraki 10 hafta ve önceki 10 haftaya ait haftalık bankacılık verileri incelenmiştir. Hastalığın ortaya çıkmadan önceki ve sonraki bankacılık verileri arasındaki farklılıklar üzerinden, hastalıkla mücadeleye karşı uygulanan tedbirlerin bankacılık sektörü üzerine etkileri araştırılmıştır. Analiz Türk bankacılık sisteminde mevcut sektörler bazında, kamusal sermayeli, yabancı sermayeli, yerli özel sermayeli mevduat bankaları ve katılım bankaları esas alınarak yapılmıştır. Bankacılık sisteminin pandemi karşısında yaptığı uygulamaların finansal tablolar, dolayısıyla kar/zarar durumu, sermaye yeterliliği, vb. üzerindeki etkisi daha sonraki dönemlerde netleşeceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, mevcut veriler üzerinden, sektör toplamı, kamu, özel, yabancı, katılım bankaları bazında yapılan analiz sonuçları ile tahmin ve öngörülere çalışmanın sonuç kısmında yer verilmiştir.

Araştırmada analiz edilen 5 ana bankacılık göstergesinin Covid-19 öncesi ve sonrası ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklı olup olmadığı eşleştirilmiş t testi ile incelenmiştir. Covid-19 öncesi ve sonrası için kredilerin ortalamalarına ait t testi sonuçları bankacılık sektörü için Ek Tablo 1’de sunulmuştur. Sektörde yer alan kredilere ilişkin test sonuçlarına göre Covid-19 öncesi ve sonrası kredi ortalamaları %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle bankacılık sektöründeki kredilerin ortalamaları Covid-19 öncesi ve sonrası dönemde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Genel olarak kredilerin ortalamalarının yaşanan sağlık krizi öncesine göre arttığı gözlemlenmektedir. En büyük artış %15 ile Taksitli Ticari Kredilerde gerçekleşirken, yalnızca Bireysel Kredi Kartlarında %6,3’lük bir azalış yaşandığı tespit edilmiştir(Bkz. Ek Tablo 1).

Bu bulgular analiz döneminde bankacılık sektörünün reel kesimi ve hane halkını kredi kanalları yoluyla desteklediğini, bu şekilde Covid-19 Pandemisi’nin ekonomiye olası olumsuz etkilerinin önlenmesine katkı sağladığını göstermektedir. Kredilerdeki artışın sorunlu kredilerdeki artışı ne şekilde etkileyeceğinin, bir başka deyişle sektör üzerine olumsuz bir etki bırakıp bırakmayacağını ileriki dönemlerde analiz edilmesi gerekmektedir. Kredi kartlarındaki düşüş ise gerek hane halkının geleceğe yönelik olumsuz beklentileri ve gerekse mevcut fiziki şartlar nedeniyle kredi kartı ile harcama yapılamaması nedeniyle anlamlı bulunmuştur. Haziran ayı başından itibaren ülkede yeni normal koşullara geçilmesi ile birlikte bireysel kredi kartı harcamalarının ileride normale dönüp dönmeyeceğinin izlenmesi ve buna göre oluşacak etkilerinin ayrıca analiz edilmesi gerekmektedir.

Covid-19 öncesi ve sonrası için kredilerin ortalamalarına ait t testi sonuçları mevduat bankaları açısından incelendiğinde, test sonuçlarına göre Covid-19 öncesi ve sonrası kredi ortalamaları %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir (yabancı ve

yerli bankalar için konut ve yerli bankalar için taşıt kredileri hariç). Genel olarak kredilerin ortalamalarının yaşanan Covid öncesine göre arttığı görülmektedir. Taksitli Ticari Krediler Covid öncesi döneme göre mevduat bankaları açısından en çok artış gösteren kalem olurken onu sırasıyla, Taksitli Ticari Krediler ve Kurumsal Kredi Kartları ile KOBİ Kredileri takip etmektedir. Taşıt Kredileri Covid öncesi döneme göre mevduat bankaları açısından azalmıştır. Bu durum yabancı mevduat bankalarından kaynaklanmaktadır. Bireysel Kredi Kartları mevduat bankaları açısından azalmış ve özel yerli mevduat bankaları bu azalıştan en çok etkilenen kesim olmuştur. Taksitli Ticari Krediler, Taksitli Ticari Krediler ve Kurumsal Kredi Kartları ve KOBİ Kredileri mevduat bankaları açısından Covid öncesi döneme göre artarken, özel yerli mevduat bankalarında bu kalemler hemen hemen %30 oranında azalmıştır(Bkz. Ek Tablo 2).

Katılım bankacılığı açısından kredilerin ortalamalarının yaşanan pandemi dönemi öncesine göre arttığı görülmektedir. KOBİ Kredileri Covid öncesi döneme göre en çok artış gösteren kalem olurken, Bireysel Kredi Kartları %10 civarında azalmıştır (Bkz. Ek Tablo 3). Takipteki Alacaklar yabancı mevduat ve yerli özel mevduat bankaları için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterirken genel olarak mevduat bankaları ve kamu mevduat bankaları açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Yabancı sermayeli bankalar açısından bu kalem Covid öncesine göre artmış ancak yerli bankalar açısından azalmıştır. Takipteki Tüketici Kredileri ve Bireysel Kredi Kartları ortalamaları yalnızca kamu mevduat bankaları açısından Covid öncesi ve sonrası bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte olup, %4'lük bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Diğer kalemlerin %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde Covid öncesi ve sonrası dönem açısından farklılık gösterdiği belirlenmiş olup, en fazla değişimin takipteki taşıt kredilerinde olduğu görülmüştür. Yerli bankalar açısından takipteki kredilerdeki göreceli azalışın, sektörün pandeminin ekonomi ve sosyal hayata olumsuz etkisini artırmama yönündeki davranış şeklinden kaynaklandığı düşünülmektedir. İleriki dönemlerde bu etkinin ne şekilde devam edeceğinin, dolayısıyla gerek ekonomiye gerekse sektöre olumlu ve olumsuz etkilerinin ne şekilde gerçekleşeceğinin izlenmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir (Bkz. Ek Tablo 4).

Takipteki Alacaklara ilişkin sonuçlar katılım bankaları açısından incelendiğinde ise; takipteki taşıt kredileri hariç tüm kalemlerin %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde Covid öncesi ve sonrası dönem açısından farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Takipteki Taksitli Ticari Krediler, Konut Kredileri ve Taşıt Kredileri Covid öncesi döneme göre azalırken, diğer kalemlerin arttığı görülmektedir. %7.3 ile en çok artışın ise ihtiyaç kredilerinde olduğu belirlenmiştir. Bu dönemde ekonomi yönetiminin kredileri ertelemeye yönelik açıkladığı programların, takipteki kredilerin bu süreçte artışını ortadan kaldırıcı rol oynadığı anlaşılmaktadır. Yukarıda mevduat bankaları için yapılan değerlendirmeler katılım bankaları açısından da geçerlidir. Bununla birlikte gerek katılım bankalarının, gerekse krediler ve takipteki kredilerin sektör içindeki payı düşük olduğu için sektör ve ekonomi açısından etkileri sınırlı kalacaktır (Bkz. Ek Tablo 5).

Menkul değerlere ilişkin bankacılık sektörü için sonuçlar incelendiğinde; Kamu Borçlanma Senetleri hariç tüm kalemlerin %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde Covid öncesi ve sonrası dönem açısından farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tüm kalemlerin ortalamalarının Covid öncesi döneme göre arttığı ancak İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menkul Değerler altında yer alan kamu borçlanma senetlerinin %15 oranında azaldığı görülmektedir. Öte yandan Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ. Kalemi altında yer alan diğer menkul değerler ise Covid öncesi döneme göre yaklaşık iki katına çıkmıştır (Bkz. Ek Tablo 6).

Menkul değerlere ilişkin sonuçlar mevduat bankaları açısından değerlendirildiğinde; genel olarak tüm kalemlerin %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde Covid öncesi ve sonrası dönem açısından farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ. Kalemi altında yer alan kamu borçlanma senetlerinin sadece yabancı bankalar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık sergilediği görülürken, yine aynı kalem altında yer alan diğer menkul değerlerin ise Covid öncesi dönemde sadece yabancı mevduat bankaları açısından anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Menkul değerlerin ortalamaları Covid öncesi döneme göre artarken, sadece yer aldığı kalemlerin tümünde kamu borçlanma senetlerine yönelik menkul değerler azaltmıştır. Covid öncesi döneme göre en çok artış gösteren kalemler ise sırasıyla Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değerler kalemi altında yer alan diğer menkul değerler, bu artışın etkisi ile Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değerler ve Repo İşlemine Konu Menkul Değerler göstermiştir. (Bkz. Ek Tablo 7).

Menkul değerlere ilişkin sonuçlar katılım bankaları açısından değerlendirildiğinde; kamu borçlanma senetleri hariç tüm kalemlerin %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde Covid öncesi ve sonrası dönem açısından farklılık gösterdiği görülmektedir. Katılım bankaları açısından tüm menkul değerler artış göstermiş olup, en çok artışın yaşandığı kalem ise İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menkul Değerlerde yer alan diğer menkul değerler olmuştur. Ayrıca repo işlemine konu menkul değerlerin ortalaması da Covid öncesine göre yaklaşık dört kat artmıştır (Bkz. Ek Tablo 8).

Yabancı bankalar dışındaki tüm bankaların Covid-19 sonrası dönemde likiditeyi sürdürebilmek için kısa vadeli varlıklarını yüksek tutma güdüsüyle hareket ettikleri söylenebilir. Bu durumun orta ve uzun dönemde karlılık konusunda olumsuz etkileri beklenmekle birlikte, gelecek dönem verileri üzerinden ayrıca değerlendirmeler yapılması gerekmektedir.

Mevduat bankalarının mevduat yapısına ait ortalamaların Covid öncesi ve sonrası dönem Resmi ve Diğer Kuruluşlar kalemi altında yer alan vadesiz mevduat hariç istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa sahip olduğu görülmektedir. Genel olarak sonuçlar incelendiğinde, mevduat kalemlerinin hepsinin Covid öncesi döneme göre arttığı gözlemlenmekte olup, en çok artışın ticari kuruluşların vadesiz mevduatlarında olduğu görülmektedir. Bu kalemi %21 oranında artışla gerçek kişilerin mevduatları takip

etmektedir. Öte yandan yerli ve yabancı mevduat bankalarının resmi ve diğer kuruluşlar vadeli vadesiz mevduat hesaplarının ise azaldığı görülmektedir (Bkz. Ek Tablo 9).

Sektörde kredilerin artması, takipteki kredilerin azalması, mevcut kredilerin vadelerinin ötelenmesi, diğer taraftan reel sektör ve diğer ekonomik birimlerinin pandemi döneminde faaliyet ve harcamalarının azalması, bankalardaki mevduatın normale göre artmasının en önemli nedenleri arasındadır. Vadesiz mevduattaki artışın daha yüksek oranda gerçekleşmesi de bunu teyit etmektedir.

İncelenen dönemde katılım bankalarının mevduat yapılarına ilişkin ortalamalar ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte olup, genel olarak artmıştır. Covid öncesi döneme göre ortalama olarak en fazla artış %50 ile resmi ve diğer kuruluşların vadeli hesaplarında yaşanmıştır. Bunu gerçek kişilerin vadesiz hesapları takip etmektedir. Sonuçlara bağlı olarak pandemi döneminde katılım bankalarının şirketler ve gerçek kişiler tarafından daha çok tercih edilmiş olduğu söylenebilir (Bkz. Ek Tablo 10).

Mevduat bankalarının yabancı para pozisyonlarına ait ortalamalar Covid öncesi ve sonrası döneme göre bilanço dışı yabancı para pozisyonu kalemi altında yer alan bilanço dışı varlıklar ve yükümlülükler hariç istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Covid öncesi döneme göre yabancı para pozisyonu ortalama -273.434 milyon TL seviyesinden -291.950 milyon TL seviyesine yükselmiştir. Covid öncesi döneme göre ortalamada en hızlı yükseliş, yaklaşık on kat artışla Yabancı Para Net Genel Pozisyonunda yaşanmıştır (Bkz. Ek Tablo 11). Bu durumun Mayıs ayı başında Londra merkezli bazı finans kuruluşlarının Türk Lirası üzerinden yaptıkları spekülasyon işlemlerden kaynaklanmış olma ihtimali mevcuttur. İşbu çalışmanın amacı ise Covid-19 pandemisinin etkileri ile sınırlı olduğundan, bankaların yabancı para pozisyonu ile ilgili bir değerlendirme şu aşamada yapılmayacaktır. Bu konuda ayrıca bir çalışma yapılması mümkündür.

Katılım bankaları açısından yabancı para pozisyonlarına ait ortalamalar Covid öncesi ve sonrası döneme göre bilanço içi yabancı para pozisyonu ve dövizde endeksli varlıklar hariç istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Covid öncesi döneme göre yabancı para pozisyonu katılım bankaları açısından artmıştır. Ancak Bilanço Dışı Yabancı Para Pozisyonu ve yabancı para net genel pozisyonu azalmıştır (Bkz. Ek Tablo 12).

VI-SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kamusal, özel ve yabancı sermayeli mevduat bankaları ile katılım bankalarının pandemi dönemindeki krediler, takipteki krediler, mevduat, menkul kıymetler ve yabancı para pozisyonu verileri analiz edilmiştir. Virüsün Türkiye’de ortaya çıktığı 11.03.2020 tarihinden sonraki ilk on haftanın bankacılık verileri

BDDK'dan alınarak haftalık bazda incelenmiş, istatistiksel yöntemler kullanılarak önceki dönem ile karşılaştırılmıştır. Buna göre;

- ✓ Krediler: Analiz döneminde bankacılık sektörünün reel kesim ve hane halkına likidite sağlamak suretiyle Covid-19 Pandemisi'nin ekonomiye olası olumsuz etkilerinin önlenmesine yönelik olarak katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Analiz sonuçlarının gösterdiği kredi kartlarındaki düşüş ise gerek ekonomik birimlerin geleceğe yönelik olumsuz beklentileri ve gerekse kredi kartı ile fiziki ortamlarda harcama yapılamaması nedeniyle anlamlı bulunmuştur.
- ✓ Takipteki Krediler: Yerli bankalar açısından takipteki kredilerdeki göreceli azalışın, sektörün pandeminin ekonomiye ve sosyal hayata olumsuz etkisini artırmama yönündeki davranış şekliyle kaynaklandığı düşünülmektedir.
- ✓ Menkul Kıymetler: Yabancı bankalar dışındaki tüm bankaların Covid-19 sonrası dönemde kısa vadeli menkul varlıklarını yüksek tutma güdüsüyle hareket ettikleri anlaşılmıştır. Likiditenin sürdürebilmesi amacıyla bu şekilde hareket edildiği düşünülmektedir.
- ✓ Mevduat: Analiz sonuçlarından sektörde mevduatın incelenen dönemde artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Kullandırılan kredilerin artması, takipteki kredilerin azalması, mevcut kredilerin vadelerinin ötelenmesi, diğer taraftan reel sektör ve diğer ekonomik birimlerinin pandemi döneminde faaliyet ve harcamalarının azalması, bankalardaki mevduatın normale göre artmasının en önemli nedenleri arasındadır. Vadesiz mevduattaki artışın daha yüksek oranda gerçekleşmesi bunu teyit etmektedir.
- ✓ Yabancı Para Pozisyonu: Mevduat bankalarının yabancı para pozisyonlarına ait ortalamalar Covid öncesi ve sonrası döneme göre bilanço dışı yabancı para pozisyonu kalemi altında yer alan bilanço dışı varlıklar ve yükümlülükler hariç istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Fakat Yabancı Para Pozisyonu üzerindeki değişimin Mayıs ayı başlarında Londra merkezli bazı finans kuruluşlarının Türk Lirası üzerinden yaptıkları spekülasyon işlemlerinden etkilenmiş olması ihtimali nedeniyle söz konusu bankacılık verilerin daha uzun süreler için takibi ile ayrıca bir çalışma yapılması uygun olacaktır.

Buna göre yerli özel ve kamusal sermayeli bankalar ile katılım bankalarının, pandeminin reel kesim ve hane halkı üzerinde oluşabilecek olumsuz ekonomik etkilerinin artmaması için likidite sağlama, kredi kullandırma, kredilerin vadelerinin uzatılması ve takip oranlarının azaltılması şeklinde özetlenebilecek uygulamalar ile katkı sağladıkları anlaşılmaktadır.

Bankalarca kendi likiditelerinin sürdürülebilmesi, sermaye yeterliliği, karlılık ve performans kaybı gibi nedenlerle kamuya maliyet oluşturmaması kaydıyla ekonomik birimlere desteğin sürdürülmesi uygun olacaktır.

Haziran ayı başından itibaren ülkede yeni normal koşullara geçilmesi ile birlikte, kredilerdeki artışın sorunlu kredilerdeki artışı ne şekilde etkileyeceğinin, bunun sektörün likiditesi, sermaye yeterliliği ve performansı üzerine olumsuz bir etki bırakıp bırakmayacağıının, bireysel kredi kartı harcamalarının normale dönüp dönmeyeceğinin ve menkul kıymetlerdeki değişimin izlenmesi ve etkilerinin analiz edilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda pandeminin bankaların sermaye, karlılık, likidite üzerindeki etkilerinin anlaşılabilmesi için inceleme döneminin ve veri setinin genişletilerek sonuçların ilave bilimsel yöntemler uygulanmak suretiyle değerlendirilmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

Barro, R., Ursua, J., & Weng, J. (2020). Coronavirus Meets the Great Influenza Pandemic. *VoxEU.org*, 20.

BDDK, Mart/2020 Temel Göstergeler Raporu, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_00014_60.pdf

Bootsma, M. C. J. and N. M. Ferguson (2007). The effect of public health measures on the 1918 influenza pandemic in u.s. cities. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 104(18), 7588–7593.

Brainerd, E. and M. V. Siegler (2003). The Economic Effects of the 1918 Influenza Epidemic. *CEPR Discussion Papers 3791*, C.E.P.R. Discussion Papers.

Correia, S., Luck, S., & Verner, E. (1918). Pandemics depress the economy, public health interventions do not: Evidence from the 1918 flu.

COVID-19 pandemic: Financial stability implications and policy measures taken, Financial Stability Board, 15 April 2020. <https://www.fsb.org/2020/04/covid-19-pandemic-financial-stability-implications-and-policy-measures-taken/>

Eichenbaum, M. S., Rebelo, S., & Trabandt, M. (2020). *The macroeconomics of epidemics* (No. w26882). National Bureau of Economic Research.

Garret, H. E. (2009). *North American agroforestry: an integrated science and practice* (No. 631.58 N864 2009). American Society of Agronomy, Madison, WI (EUA).

Guimbeau, A., Menon, N., & Musacchio, A. (2020). *The brazilian bombshell? the long-term impact of the 1918 influenza pandemic the south american way* (No. w26929). National Bureau of Economic Research.

Hatchett, R. J., Mecher, C. E., & Lipsitch, M. (2007). Public health interventions and epidemic intensity during the 1918 influenza pandemic. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 104(18), 7582-7587.

Markel, H., Lipman, H. B., Navarro, J. A., Sloan, A., Michalsen, J. R., Stern, A. M., & Cetron, M. S. (2007). Nonpharmaceutical interventions implemented by US cities during the 1918-1919 influenza pandemic. *Jama*, 298(6), 644-654.

T.C. Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca'nın açıklaması.
<https://www.sabah.com.tr/yasam/2020/03/11/turkiyede-ilk-Covid-19-vakasi>

EKLER:

Tablo 1. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Kredilerin T testi Sonuçları-Sektör

		Ortalama	t	P
Krediler / Toplam Krediler (2+10)	Öncesi	2692864	-11,53	0,00
	Sonrası	2984674		
Krediler / Tüketici Kredileri ve Bireysel Kredi Kartları (3+7)	Öncesi	599226	-10,89	0,00
	Sonrası	626620		
Krediler / Tüketici Kredileri (4+5+6)	Öncesi	482965	-34,83	0,00
	Sonrası	517634		
Krediler / a) Konut	Öncesi	203411	-7,88	0,00
	Sonrası	210873		
Krediler / b) Taşıt	Öncesi	6992	-3,99	0,00
	Sonrası	7037		
Krediler / c) İhtiyaç	Öncesi	272562	-24,94	0,00
	Sonrası	299724		
Krediler / Bireysel Kredi Kartları (8+9)	Öncesi	116261	4,29	0,00
	Sonrası	108986		
Krediler / Ticari ve Diğer Krediler	Öncesi	2093638	-9,68	0,00
	Sonrası	2358054		
Krediler / Taksitli Tic. Krd. ve Kurumsal Kredi Kartları (12+16)	Öncesi	442164	-6,23	0,00
	Sonrası	503546		
Krediler / Taksitli Ticari Krediler (13+14+15)	Öncesi	404712	-6,02	0,00
	Sonrası	465968		
Krediler / KOBİ Kredileri	Öncesi	622584	-6,33	0,00
	Sonrası	705112		

Tablo 2. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Kredilerin T testi Sonuçları-Mevduat

		Mevduat			Mevduat – Kamu			Mevduat - Yabancı			Mevduat - Yerli Özel		
		Ortalama	t	P	Ortalama	t	P	Ortalama	t	p	Ortalama	T	P
Krediler / Toplam Krediler (2+10)	Öncesi	2343220	-11,84	0,00	1004217	-	0,00	556736	-	0,00	782267	-17,83	0,00
	Sonrası	2588303			1146567	11,53		602709	22,84		839027		
Krediler / Tüketici Kredileri ve Bireysel Kredi Kartları (3+7)	Öncesi	578024	-10,87	0,00	232997	-	0,00	150813	-	0,23	194214	-2,14	0,06
	Sonrası	603409			251245	10,89		153077	-1,30		199087		
Krediler / Tüketici Kredileri (4+5+6)	Öncesi	462762	-34,77	0,00	213475	-	0,00	106796	-	0,00	142491	-5,63	0,00
	Sonrası	495326			232906	34,83		111432	-3,82		150987		
Krediler / a) Konut	Öncesi	189292	-7,43	0,00	115091	-	0,00	30747	-	0,22	43454	-1,80	0,11
	Sonrası	195030			120296	-7,88		30967	-1,31		43768		
Krediler / b) Taşıt	Öncesi	4902	6,76	0,00	1143	-	0,00	2063	-	0,00	1697	-0,21	0,84
	Sonrası	4839			1214	-3,99		1927	33,13		1698		
Krediler / c) İhtiyaç	Öncesi	268568	-24,52	0,00	97241	-	0,00	73987	-	0,00	97340	-6,15	0,00
	Sonrası	295457			111397	24,94		78538	-4,36		105522		
Krediler / Bireysel Kredi Kartları (8+9)	Öncesi	115261	4,31	0,00	19521	-	0,00	44017	-	0,00	51723	4,44	0,00
	Sonrası	108083			18339	4,29		41645	4,05		48100		
Krediler / Ticari ve Diğer Krediler	Öncesi	1765197	-9,79	0,00	771221	-	0,00	405923	-	0,00	588053	-10,31	0,00
	Sonrası	1984893			895322	-9,68		449632	12,63		639939		
Krediler / Taksitli Tic. Krd. ve Kurumsal Kredi Kartları (12+16)	Öncesi	430019	-6,12	0,00	239169	-	0,01	76274	-	0,00	114577	156,25	0,00
	Sonrası	489479			295110	-6,23		78985	10,52		78985		
Krediler / Taksitli Ticari Krediler (13+14+15)	Öncesi	393540	-5,92	0,00	229929	-	0,00	66072	-	0,00	97539	109,20	0,00
	Sonrası	452866			285070	-6,02		68755	15,81		68755		
Krediler / KOBİ Kredileri	Öncesi	561461	-6,33	0,00	259777	-	0,00	118036	-	0,00	183648	216,18	0,00
	Sonrası	633062			321888	-6,33		123211	17,68		123211		

Tablo 3. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Kredilerin T testi Sonuçları-Katılım

		Ortalama	T	p
Krediler / Toplam Krediler (2+10)	Öncesi	143046	-26,345	0,00
	Sonrası	168809		
Krediler / Tüketici Kredileri ve Bireysel Kredi Kartları (3+7)	Öncesi	18540	-9,919	0,00
	Sonrası	20476		
Krediler / Tüketici Kredileri (4+5+6)	Öncesi	17584	-11,957	0,00
	Sonrası	19616		
Krediler / a) Konut	Öncesi	14118	-9,801	0,00
	Sonrası	15842		
Krediler / b) Taşıt	Öncesi	1884	-9,824	0,00
	Sonrası	1983		
Krediler / c) İhtiyaç	Öncesi	1583	-12,141	0,00
	Sonrası	1791		
Krediler / Bireysel Kredi Kartları (8+9)	Öncesi	955	2,97	0,02
	Sonrası	860		
Krediler / Ticari ve Diğer Krediler	Öncesi	124507	-21,093	0,00
	Sonrası	148334		
Krediler / Taksitli Tic. Krd. ve Kurumsal Kredi Kartları (12+16)	Öncesi	10683	-10,04	0,00
	Sonrası	12493		
Krediler / Taksitli Ticari Krediler (13+14+15)	Öncesi	9710	-9,467	0,00
	Sonrası	11528		
Krediler / KOBİ Kredileri	Öncesi	39890	-4,663	0,00
	Sonrası	48752		

Tablo 4. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Takipteki Kredilerin T testi Sonuçları-Mevduat

	Mevduat			Mevduat - Kamu			Mevduat - Yabancı			Mevduat - Yerli Özel		
	Ortalama	t	p	Ortalama	t	p	Ortalama	t	p	Ortalama	t	p
Takipteki Alacaklar / Takipteki Alacaklar (2+8)	141353	-0,33	0,75	42167	-1,24	0,25	43279	-3,37	0,01	55906	5,54	0,00
	141528			42562			43692			55274		
Takipteki Alacaklar / Tüketici Kredileri ve Bireysel Kredi Kartları (3+7)	19580	1,66	0,13	4756	4,35	0,00	7736	-1,21	0,26	7088	1,50	0,17
	19300			4556			7785			6959		
Takipteki Alacaklar / Tüketici Kredileri (4+5+6)	13174	1,79	0,11	3546	5,14	0,00	4984	-0,77	0,46	4644	1,29	0,23
	12978			3402			5004			4572		
Takipteki Alacaklar / a) Konut	1173	26,19	0,00	409	21,28	0,00	398	26,70	0,00	366	19,22	0,00
	1098			375			371			351		
Takipteki Alacaklar / b) Taşıt	184	9,22	0,00	53	6,77	0,00	75	11,09	0,00	57	7,04	0,00
	160			46			71			43		
Takipteki Alacaklar / c) İhtiyaç	11817	0,92	0,38	3084	4,03	0,00	4511	-1,86	0,10	4221	0,80	0,44
	11720			2980			4562			4178		
Takipteki Alacaklar / Bireysel Kredi Kartları	6406	1,41	0,19	1210	3,10	0,01	2752	-2,08	0,07	2444	1,91	0,09
	6322			1154			2780			2387		
Takipteki Alacaklar / Ticari ve Diğer Krediler	121773	-1,23	0,25	37411	-2,17	0,06	35543	-4,21	0,00	48818	8,57	0,00
	122228			38006			35907			48315		
Takipteki Alacaklar / Taksitli Ticari Krd.	39868	-0,68	0,51	15038	-9,61	0,00	10261	5,90	0,00	14569	8,63	0,00
	39943			15847			9906			14189		
Takipteki Alacaklar / Kurumsal Kredi Kartları	1923	1,92	0,09	301	5,28	0,00	725	-4,30	0,00	897	3,87	0,00
	1897			292			741			864		
Takipteki Alacaklar / KOBİ Kredileri	59222	2,99	0,02	21202	2,53	0,03	15372	-0,46	0,66	22648	4,57	0,00
	58229			20825			15421			21983		

Tablo 5. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Takipteki Kredilerin T testi Sonuçları-Katılım

	Ortalama	T	P
Takipteki Alacaklar / Takipteki Alacaklar (2+8)	7836,97 8065,53	-10,13	0,00
Takipteki Alacaklar / Tüketici Kredileri ve Bireysel Kredi Kartları (3+7)	171,33 175,35	-3,13	0,01
Takipteki Alacaklar / Tüketici Kredileri (4+5+6)	152,8 155,08	-2,11	0,06
Takipteki Alacaklar / a) Konut	79,54 77,1	2,59	0,03
Takipteki Alacaklar / b) Taşıt	6,67 6,53	1,70	0,12
Takipteki Alacaklar / c) İhtiyaç	66,59 71,45	-15,57	0,00
Takipteki Alacaklar / Bireysel Kredi Kartları	18,53 20,27	-5,78	0,00
Takipteki Alacaklar / Ticari ve Diğer Krediler	7665,64 7890,18	-10,27	0,00
Takipteki Alacaklar / Taksitli Ticari Krd. (Bilgi)	279,24 246,96	6,49	0,00
Takipteki Alacaklar / Kurumsal Kredi Kartları (Bilgi)	32,33 34,01	-4,47	0,00
Takipteki Alacaklar / KOBİ Kredileri (Bilgi)	3985,69 4203,02	-4,12	0,00

Tablo 6. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Menkul Kıymetlerin T testi Sonuçları-Sektör

	Ortalama	T	P
Menkul Değerler / Toplam Menkul Değerler (2+5+8)	673303 790431	-11,95	0,00
Menkul Değerler / Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ. (3+4)	33845 54900	-6,73	0,00
Menkul Değerler / a) Kamu Borçlanma Senetleri	18005 19687	-0,74	0,48
Menkul Değerler / b) Diğer Menkul Değerler	15840 35212	-18,50	0,00
Menkul Değerler / GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yan. Menk. Değ. (6+7)	367291 430940	-8,65	0,00
Menkul Değerler / a) Kamu Borçlanma Senetleri	196982 202533	-1,24	0,25
Menkul Değerler / b) Diğer Menkul Değerler	170309 228406	-12,37	0,00
Menkul Değerler / İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menkul Değerler (9+10)	272167 304592	-6,30	0,00
Menkul Değerler / a) Kamu Borçlanma Senetleri	133494 113267	4,84	0,00
Menkul Değerler / b) Diğer Menkul Değerler	138673 191325	-19,22	0,00
Menkul Değerler / Repo İşlemine Konu Menkul Değerler (Bilgi)	152721 214080	-18,01	0,00
Menkul Değerler / Teminata Verilen Menkul Değerler (Bilgi)	150590 206758	-9,15	0,00
Menkul Değerler / Eurobondlar (Bilgi)	149606 172376	-7,63	0,00

Tablo 7. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Menkul Kıymetlerin T testi Sonuçları-Mevduat

	Mevduat			Mevduat - Kamu			Mevduat - Yabancı			Mevduat - Yeri Özel			
	Ortalama	t	P	Ortalama	t	P	Ortalama	t	P	Ortalama	t	P	
Menkul Değerler / Toplam Menkul Değerler (2+5+8)	Öncesi	608385	-12,65	0,00	278400	-27,72	0,00	108765	-3,33	0,01	221221	-6,00	0,00
	Sonrası	700235			333108			118283			248843		
Menkul Değerler / Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ. (3+4)	Öncesi	21937	-5,07	0,00	14493	-5,33	0,00	3055	-4,42	0,00	4389	-0,99	0,35
	Sonrası	38397			29921			3752			4725		
Menkul Değerler / a) Kamu Borçlanma Senetleri	Öncesi	10817	0,41	0,70	6185	1,06	0,32	2494	-3,90	0,00	2138	-1,32	0,22
	Sonrası	9877			4128			3190			2559		
Menkul Değerler / b) Diğer Menkul Değerler	Öncesi	11120	-16,00	0,00	8308	-15,52	0,00	562	0,01	0,99	2251	1,91	0,09
	Sonrası	28520			25793			561			2166		
Menkul Değerler / GUD Farkı Diğer Kapsamı Gelire Yan. Menk. Değ. (6+7)	Öncesi	332482	-10,54	0,00	145610	-12,23	0,00	50883	-3,00	0,02	135989	-14,48	0,00
	Sonrası	382057			182780			55544			143734		
Menkul Değerler / a) Kamu Borçlanma Senetleri	Öncesi	175793	1,05	0,32	61353	-3,16	0,01	34480	3,08	0,01	79960	11,37	0,00
	Sonrası	172466			71217			32828			68421		
Menkul Değerler / b) Diğer Menkul Değerler	Öncesi	156688	-12,01	0,00	84257	-7,94	0,00	16403	-4,31	0,00	56029	-15,66	0,00
	Sonrası	209592			111563			22716			75313		
Menkul Değerler / İfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menkul Değerler (9+10)	Öncesi	253966	-4,92	0,00	118296	-2,54	0,03	54826	-3,18	0,01	80843	-4,28	0,00
	Sonrası	279780			120408			58988			100385		
Menkul Değerler / a) Kamu Borçlanma Senetleri	Öncesi	116906	5,46	0,00	31855	6,72	0,00	34009	3,91	0,00	51042	3,45	0,01
	Sonrası	92353			17044			29396			45913		
Menkul Değerler / b) Diğer Menkul Değerler	Öncesi	137060	-19,20	0,00	86441	-6,01	0,00	20817	-13,77	0,00	29802	-7,31	0,00
	Sonrası	187427			103364			29592			54471		
Menkul Değerler / Repo İşlemine Konu Menkul Değerler (Bilgi)	Öncesi	149173	-16,51	0,00	109102	-4,23	0,00	16175	-8,33	0,00	23896	-9,06	0,00
	Sonrası	207930			129581			26481			51868		
Menkul Değerler / Teminata Verilen Menkul Değerler (Bilgi)	Öncesi	141777	-9,28	0,00	74405	-9,53	0,00	19683	-5,63	0,00	47689	-8,27	0,00
	Sonrası	192049			107458			23847			60744		
Menkul Değerler / Eurobondlar (Bilgi)	Öncesi	145718	-7,28	0,00	63962	-11,21	0,00	36858	-7,75	0,00	44898	-4,17	0,00
	Sonrası	166696			72078			44248			50370		

Tablo 8. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Menkul Kıymetlerin T testi Sonuçları-Katılım

	Ortalama	T	P
	44733	-7,89	0,00
Menkul Değerler / Toplam Menkul Değerler (2+5+8)	65998		
	11223	-20,20	0,00
Menkul Değerler / Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ. (3+4)	15820		
	6846	-20,72	0,00
Menkul Değerler / a) Kamu Borçlanma Senetleri	9629		
	4377	-13,95	0,00
Menkul Değerler / b) Diğer Menkul Değerler	6191		
	26454	-4,76	0,00
Menkul Değerler / GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yan. Menk. Değ. (6+7)	39797		
	18369	-4,12	0,00
Menkul Değerler / a) Kamu Borçlanma Senetleri	26646		
	8085	-5,14	0,00
Menkul Değerler / b) Diğer Menkul Değerler	13151		
	7056	-18,02	0,00
Menkul Değerler / İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menkul Değerler (9+10)	10380		
	7018	-10,99	0,00
Menkul Değerler / a) Kamu Borçlanma Senetleri	10175		
	39	-1,21	0,26
Menkul Değerler / b) Diğer Menkul Değerler	206		
	603	-2,94	0,02
Menkul Değerler / Repo İşlemine Konu Menkul Değerler (Bilgi)	2838		
	6143	-6,44	0,00

Tablo 9. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Mevduat Yapılarının T testi Sonuçları-
Mevduat

	Mevduat			Mevduat - Kamu			Mevduat - Yabancı			Mevduat - Yerli Özel		
	Ortalama	t	P	Ortalama	t	P	Ortalama	t	P	Ortalama	T	P
Mevduat / Mevduat (Katılım Fonu) (2+5+8)	2391816	-12,64	0,00	950436	-7,72	0,00	586845	-9,57	0,00	854536	-10,34	0,00
	2631899			1075834			634434			921631		
Mevduat / Gerçek Kişiler (3+4)	1465149	-13,95	0,00	524318	-12,04	0,00	386632	-10,22	0,00	554199	-14,29	0,00
	1578303			572274			411266			594763		
Mevduat / a) Vadesiz	331387	-13,55	0,00	130389	-10,33	0,00	79759	-17,63	0,00	121239	-15,18	0,00
	401764			159090			97816			144858		
Mevduat / b) Vadeli	1133762	-9,39	0,00	393929	-14,05	0,00	306873	-3,53	0,01	432961	-7,02	0,00
	1176540			413184			313450			449905		
Mevduat / Ticari Kuruluşlar (6+7)	768650	-7,76	0,00	297698	-3,98	0,00	186846	-8,22	0,00	284107	-6,64	0,00
	877837			354672			210231			312934		
Mevduat / a) Vadesiz	210605	-8,12	0,00	62175	-5,52	0,00	64679	-10,57	0,00	83750	-12,10	0,00
	273189			93447			76988			102754		
Mevduat / b) Vadeli	558046	-6,64	0,00	235523	-2,60	0,03	122167	-3,23	0,01	200356	-1,98	0,08
	604648			261225			133243			210180		
Mevduat / Resmi ve Diğer Kuruluşlar (9+10)	158017	-3,95	0,00	128420	-5,49	0,00	13367	0,85	0,42	16230	2,59	0,03
	175759			148887			12937			13934		
Mevduat / a) Vadesiz	37775	-0,99	0,35	31918	-1,56	0,15	2707	0,32	0,76	3150	0,56	0,59
	40926			35540			2590			2795		
Mevduat / b) Vadeli	120242	-3,56	0,01	96502	-4,64	0,00	10660	0,96	0,36	13079	3,66	0,01
	134833			113347			10348			11138		
Mevduat / Sigortaya Tabi Mevduat (Bilgi)	641875	-10,70	0,00	271943	-9,74	0,00	143513	-6,73	0,00	226419	-11,80	0,00
	681676			293444			147794			240437		

Tablo 10. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Mevduat Yapılarının T testi Sonuçları-
Katılım

	Ortalama	t	P
Mevduat / Mevduat (Katılım Fonu) (2+5+8)	222187	-15,19	0,00
	256292		
Mevduat / Gerçek Kişiler (3+4)	152392	-32,38	0,00
	172451		
Mevduat / a) Vadesiz	48886	-28,22	0,00
	64825		
Mevduat / b) Vadeli	103506	-29,93	0,00
	107626		
Mevduat / Ticari Kuruluşlar (6+7)	63355	-6,72	0,00
	74715		
Mevduat / a) Vadesiz	24565	-15,80	0,00
	30795		
Mevduat / b) Vadeli	38791	-3,72	0,01
	43920		
Mevduat / Resmi ve Diğer Kuruluşlar (9+10)	6439	-12,53	0,00
	9126		
Mevduat / a) Vadesiz	1524	-1,88	0,09
	1711		
Mevduat / b) Vadeli	4915	-12,25	0,00
	7415		
Mevduat / Sigortaya Tabi Mevduat (Bilgi)	68573	-15,14	0,00
	76782		

Tablo 11. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Yabancı Para Pozisyonunun T testi Sonuçları-
Mevduat

		Mevduat			Mevduat - Kamu			Mevduat - Yabancı			Mevduat - Yerli Özel		
		Ortalama	t	P	Ortalama	t	P	Ortalama	T	P	Ortalama	T	P
Yabancı Para Pozisyonu / Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu (2-3)	Öncesi	-273434	4,57	0,00	-106226	7,00	0,00	-59999	-0,08	0,9 4	-107209	0,39	0,71
	Sonrası	-291950			-124125			-59848			-107976		
Yabancı Para Pozisyonu / a) Bilanço İçi Varlıklar	Öncesi	1617101	-12,74	0,00	530057	-10,26	0,00	462317	-12,02	0,0 0	624727	-12,36	0,00
	Sonrası	1806023			575153			529026			701845		
Yabancı Para Pozisyonu / b) Bilanço Dışı Yükümlülükler	Öncesi	1890535	-14,79	0,00	636283	-15,20	0,00	522316	-11,61	0,0 0	731936	-12,28	0,00
	Sonrası	2097973			699278			588874			809821		
Yabancı Para Pozisyonu / Bilanço Dışı Yabancı Para Pozisyonu (5-6)	Öncesi	272991	-3,56	0,01	83671	-6,44	0,00	67334	-0,06	0,9 6	121986	0,44	0,67
	Sonrası	287255			98646			67442			121167		
Yabancı Para Pozisyonu / a) Bilanço Dışı Varlıklar	Öncesi	965673	-1,27	0,24	190972	-3,56	0,01	392842	-1,86	0,1 0	381860	1,32	0,22
	Sonrası	988239			208596			407572			372071		
Yabancı Para Pozisyonu / b) Bilanço Dışı Yükümlülükler	Öncesi	692682	-0,48	0,64	107301	-0,62	0,55	325508	-1,72	0,1 2	259874	1,24	0,25
	Sonrası	700984			109950			340130			250904		
Yabancı Para Pozisyonu / Yabancı Para Net Genel Pozisyonu (1-4)	Öncesi	-443	2,53	0,03	-22555	2,04	0,07	7336	-0,74	0,4 8	14777	4,87	0,00
	Sonrası	-4695			-25479			7593			13191		
Yabancı Para Pozisyonu / Yasal Özkaynak	Öncesi	551079	-6,86	0,00	183801	-4,01	0,00	154798	-12,86	0,0 0	212479	-6,00	0,00
	Sonrası	570145			188343			160926			220876		
Yabancı Para Pozisyonu / Döviz Endekli Varlıklar	Öncesi	15941	-48,53	0,00	6265	-47,11	0,00	4723	5,79	0,0 0	4954	3,80	0,00
	Sonrası	20699			11402			4562			4735		

Tablo 12. Covid-19 Öncesi ve Sonrası için Yabancı Para Pozisyonunun T testi Sonuçları-
Katılım

	Ortalama	t	P
Yabancı Para Pozisyonu / Bilanço İçi	12026	1,59	0,15
Yabancı Para Pozisyonu (2-3)	7619		
Yabancı Para Pozisyonu / a) Bilanço İçi Varlıklar	170897	-7,44	0,00
	189820		
Yabancı Para Pozisyonu / b) Bilanço İçi Yükümlülükler	158871	-20,42	0,00
	182201		
Yabancı Para Pozisyonu / Bilanço Dışı	-11556	-1,52	0,16
Yabancı Para Pozisyonu (5-6)	-7314		
Yabancı Para Pozisyonu / a) Bilanço Dışı Varlıklar	40945	-10,85	0,00
	63352		
Yabancı Para Pozisyonu / b) Bilanço Dışı Yükümlülükler	52501	-4,16	0,00
	70666		
Yabancı Para Pozisyonu / Yabancı Para Net Genel Pozisyonu (1-4)	471	2,60	0,03
	306		
Yabancı Para Pozisyonu / Yasal Özkaynak	30184	-10,93	0,00
	33313		
Yabancı Para Pozisyonu / Döviz Endekli Varlıklar (Bilgi)	7686	-1,57	0,15
	7782		